

ԱՆՁԻ ԵՎ ԱՐՏԱՔԻՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ՀԱՐԱՔԵՐԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ՋՈՆ ՉԻՎԵՐԻ ՊԱՏՄՎԱԾՔՆԵՐՈՒՄ

ՄԱՐԻՆԵ ԱՆԴՐԱՍՅԱՆ

Ջոն Չիվերի հերոսը հոգեբանական առումով դյուրին կերպար չէ։ Նա միաժամանակ մտածող է և չմտածող, լավատես է կամ հոռետես։ Սա պայմանավորված է, Չիվերի բառերով ասած, արսուրդային աշխարհում մարդու գոյությամբ ու այդ իրականության հետ նրա անքակտելի կապով։ Այս կերպ Չիվերը փորձում է ցույց տալ հետպատերազմյան Ամերիկայի կյանքի անկայունության և անհուսալիության ազդեցությունը մարդու վրա։ 1959 թվականի հարցազրույցներից մեկում Ջոն Չիվերը խոստովանում է, որ ժամանակակից Ամերիկան իրեն շփոթության մեջ է գցում. «Այս տասնամյակի ընթացքում ինչ-որ բան սարսափելի կերպով սխալ է ընթացել։ Այսօր ամենից կարևորը մարդն է, ով հայտնվել է ճահճի մեջ և արցունքով լի հայացքով նայում է երկնքին»¹։ Մեկ տարի անց գրողը պնդում է, որ 1960-ականների ամերիկյան կյանքը դժոխք է։ Ջոշուա Գիլդերը «Ջոն Չիվերի հավատքի համոզմունքը» («John Cheever's Affirmation of Faith») հոդվածում գրում է, որ Չիվերը չարն ասոցացնում է մթության հետ, բարությունը՝ լույսի։ Հենց նրա հավատն է, որ լուսավորում է իր արձակի մութ կողմը. «Ողջ կյանքի ընթացքում Չիվերը փորձել է իր արձակում կարգավորել քառսը, փառաբանել արժանին և գեղեցիկը։ Նա կասկածում էր, որ բարին կարող է իշխել չարին։ Չիվերի երկմտանքը, մթության նկատմամբ վախը ներթափանցում են արձակ՝ տալով թեմատիկ կապակցվածություն։ Հիմնական մոտիվը, որը որպես ենթատեքստ հուսադրում է, որ չարը և վախը մակերեսային ճեղքվածքներ են, որոնք դեռ չեն քայքայել մարդկային հավատի հենասյուները։ Չիվերի պատմվածքները ներկայացնում են, թե ինչը կարող է ի հայտ գալ այս ճեղքերից, ինչն է թաքնված արվարձանի արտաքին տեսքի հետևում, ինչպիսի փոթորկուն իրականություն է ընկած այդ վայելույշ և երերող հավասարակշռության տակ, և չնայած մարդկության բարության նկատմամբ հավատը կորչում է, նրանք հանգում են այն եզրակացության, թե ինչպիսին է կյանքն իրականում և պետք է սովորել՝

¹ Lynne Waldeland, John Cheever, Boston: Twayne Publishers, 1979, p. 89.

ինչպես առերեսվել նրան²: Տեսնում ենք, որ Չիվերի՝ ամերիկյան իրականության ըմբռնումը հակասական է: Գրողի աշխարհայացքային այս դիրքորոշումն, իհարկե, ոչ միայն ժամանակաշրջանին բնորոշ երևույթների և դրանցից բխող իրատեսական, ինչու չէ, նաև էքզիստենցիալիստական պատկերացումների հետևանք է, այլ նաև անձնային խնդիրների ու անհատական ընկալումների: Առաջին հայացքից Չիվերը մարդուն շրջապատող իրերին և իրադարձություններին ավելորդ ուշադրություն է սևեռում, և ըստ որոշ գրաքննադատների՝ դրանք այնքան չնչին ու աննշմարելի են, որ կարելի էր անգամ անտեսել: Գրողն իսկապես ակնդետ դիտում և փորձում էր պարզել, թե ինչպիսին են համերկրացիների կենցաղը, ապրելակերպը, իսկ մարդու առօրյայի ուսումնասիրությունը նրա բարոյական և սոցիալական նկարագրի արտաքին դրսևորումներից է: Քաղաքային և արվարձանային կյանքի, մարդկանց կենցաղավարության, ապրելակերպի մանրամասները Չիվերի պատմվածքներում կարևոր տեղ են զբաղեցնում: Այդ կերպ գրողը ցույց է տալիս ամերիկյան իրականության այն կարևոր հատկանիշները, որոնք ավելի ընդհանրորեն են ներկայացնում նրա ճգնաժամային էությունը: Մարդու ապրելակերպի, մարդկային պարզագույն հարաբերությունների մանրազնին դիտարկմամբ Չիվերը վեր է հանում ժամանակակից ամերիկյան հասարակության մեջ գոյություն ունեցող խնդիրները կամ վատ ու հոռի երևույթները: Նրա նպատակն է բացահայտել ամերիկյան քաղաքային կյանքի և արվարձանային բարքերի աղճատված լինելը, որոնք, ըստ գրողի, միաժամանակ հարուստ հենք են մարդկային հոգու մութ անկյունները վերծանելու և բացահայտելու համար: Գրողն իր պատմվածքներում հաճախ կենտրոնանում է մարդկանց տարօրինակությունների և ծախսողումների վրա՝ ցույց տալու համար, թե ինչպես են նրանք դիմակայում այդ փորձություններին: Այդ պատկերն արտահայտելու համար Չիվերն աշխատում է երկակի հասկացության տարբեր մակարդակներում՝ անձնական և հասարակական, ներքին և արտաքին, երևակայական և իրական, առարկայական և հոգևոր: Ինչ վերաբերում է առարկայական և հոգևոր աշխարհների զուգադրությանը, Չիվերն իր պատմվածքներում այն միտքն է զարգացնում, որ XX դարում տեխնիկայի, դրա հետ մեկտեղ քաղաքակրթության զարգացումը մարդուն հոգևոր անկման են տանում: Մարդը դարձել է իրեն շրջապատող իրերի անբաժանելի մասնիկը, որոնք, լցվելով մարդու կենսական տարածք, աստիճանաբար դուրս են մղում նրան իրենց տիրույթից,

² Joshua Gilder, John Cheever's Affirmation of Faith, Saturday Review, March 1982, p. 19.

միջամտում միջանձնային հաղորդակցմանը, խրախուսում առանձնացումը՝ հանդիսանալով նաև մարդկային հարաբերությունների գայթակղիչ փոխարինող: Չիվերի հերոսը բախվում է նյութական իրերի աշխարհին, շփոթվում նրանց մեջ և, ի վերջո, կորցնում նրանց նկատմամբ հսկողությունը: Մարդու կողմից ստեղծված իրերը ղեկավարում են նրա կյանքը, ձեռք բերում իշխանություն, ճնշում նրան, թեև սկզբնապես նրանց դերը մարդուն օգտակար լինելն էր: Այս պարագայում կարևոր է դառնում մարդկային եսի պահպանումը, որը կարծես կորչում է իրերի հոսքի մեջ: «Ոսկու կճուճ» («The pot of gold», 1950թ.) պատմվածքում կարդում ենք. «Ամեն անգամ նրա մոտ հայտնվում էր ինչ-որ գործ՝ մեկ Դալլասում, մեկ Պերուում: Նա հորինում էր պլաստմասե սուպինատորներ և ավտոմատ սարքեր սառնարանների դռների համար, ստեղծում է էփանագին ձեռնարկներ հնարավոր տեղեկատուների համար»³: Առաջին հայացքից իրերը համապատասխանում են իրենց նշանակությանը, բարեհաճ են մարդու նկատմամբ, սակայն հետագայում պարզվում է, որ այդպես չէ: Բալֆը, տարված հոգսերով, քաղաքի աղմուկի մեջ տեսնում է մահացու վտանգ. «Հանկարծ նա մտածում է, որ քաղաքի ականջ ծակող աղմուկը սպառնում է նրա բնակիչներին մահացու վտանգով, և անպայման պետք է միջոց գտնել այն ոչնչացնելու համար»⁴: Այդ պահին նա երազում էր շերտավարագույր ունենալու մասին՝ ներծծված ինչ-որ բաղադրությամբ, որը հետ կմղեր կամ կկլաներ աղմուկը: Պարզ է դառնում նաև, որ միայն Նյու Յորքում չեն տառապում աղմուկից, այլ քաղաքներում՝ Փիթսբուրգում և Չիկագոյում, ևս նույն խնդիրն է:

«Սաթնփլեյսյան պատմություն» («The Sutton Place Story», 1946թ.) պատմվածքի հերոս Ռոբերտ Թենիսոնը նույնպես վտանգ է տեսնում շրջապատող իրերի մեջ: Հենց այդպիսին է նրա աչքերով պատկերվում Նյու Յորքը, երբ քաղաքի փողոցներում փնտրում է փոքրահասակ դստերը. «Նրա երևակայությունը նկարում էր աղետ: Նա պատկերացնում էր դժբախտ պատահարն անմշակ գույներով խզմված «Երթևեկի անվտանգ»-ի աֆիշներում: Լսում էր մեքենաների ազդանշանների աղմուկն ու արգելափակների ճոխնչը: Տեսնում էր բլրի գագաթից սլացող մեքենա: Փողոցները բազմամարդ էին: Նա տեսնում էր քաղաքը միայն՝ որպես ամեն մի վտանգի սկիզբ: Ամեն մի ստորգետնյա անցում, ամեն մի փոս ու աստիճան իշխում էին օրվա պայծառ լույսի նման գու-

³ John Cheever, The stories of John Cheever, Alfred A. Knopf, New York, 1978, p. 109.

⁴ Նույն տեղում, էջ 107:

նավոր կինոնկարի հակադրությանը՝ սևանկարին»⁵։ Իրապես, ըստ գրականագետ Մորիս Ֆրիդմանի, Նյու Յորք քաղաքը Չիվերի առանձնահատուկ հակակրանքի թեման էր։ «Նոր Անգլիա և Հոլիվուդ» հոդվածում նա գրում է, որ այն մի տարածք է՝ դժոխքին բնորոշ հատկանիշներով⁶։

«Հրեշային ռադիոն» («The Enormous radio», 1947թ.) պատմվածքի հերոս Ջիմ Վեսքոթն այլևս թույլ չի տալիս կնոջը լսել նոր գնված ռադիոն, քանի որ այն միայն տառապանք է պատճառում նրան։ Սկզբում ռադիոն անհամատեղելի էր սենյակի վառ գույների հետ և սենյակը գորշությամբ պարուրելուց բացի գորշությամբ էր լցնում նաև Վեսքոթների կյանքը. «Նրան ցնցեց ռադիոյի արտաքին տեսքը, որը նման էր ագրեսիվ ինքնակոչի։ Բռնի ուժերը, որոնք, կարծես թակարդ էին ընկել սարքի մեջ, անհարմարություններ ստեղծեցին նրա համար»⁷։ Այրինը վախի զգացում ունի։ Լսելով խոհանոցի սարքից եկող ձայները՝ նա վստահ է, որ ինչ-որ բան այն չէ. «Համոզված լինելով, որ իր ուժերից վեր է հաղթահարել հզոր և տգեղ սարքի ու նրա աններդաշնակության նկատմամբ չարաքաստիկ հակումը, անջատեց այն և գնաց երեխաներին տեսնելու»⁸։ Գրականագետ Իուջին Չեզնիքը «Ջոն Չիվերի վարժ հնարքը» («The domesticated stroke of John Cheever») էսսեում գրում է, որ Վեսքոթների ընտանիքը ենթարկվում է սովորական դարձած երջանկության քայքայմանը և չարի նոր իմացությանը⁹։ Ջիմը կնոջն ասում է. «Ինձ համար ծանր է տեսնել, երբ իմ բոլոր ուժերը, երիտասարդությունը գնում են մորթյա թիկնոցների, ռադիոկայանների վրա»։ Նրան արձագանքում է «Սենտիմենտալ երգ» («Torch song», 1947թ.) պատմվածքի անհաջողակ հերոսը՝ հարբած Հյուն. «Լամպերը, բաժակները, ծխախոտի տուփերը, ափսեները ...։ Դրանք ինձ սպանում են։ Հասկացեք, դրանք սպանում են ինձ։ Ի սեր Աստծո, հեռանանք սարերը, մարդիկ, որս կանենք, ձկնորսությամբ կգբաղվենք, կսկսենք ապրել»¹⁰։ Այնպիսի տպավորություն է, որ Չիվերի հերոսները վախենում են վերածվել իրի, վախենում են հոգևոր մահ կոչվածից։ Քաղաքային կյանքի

⁵ Ջոն Չիվեր, Բուլեթ Պարկ, Երևան, «Սովետական գրող», 1985, էջ 212։

⁶ **Morris Freedman**, *New England and Hollywood* // **R. G. Colins**, *Critical essays on John Cheever*, G. K. Hall & Co. Boston, Massachusetts, 1982, p. 25.

⁷ **John Cheever**, *The stories of John Cheever*, p. 34.

⁸ Նույն տեղում, էջ 34։

⁹ **Eugene Chesnick**, *The domesticated stroke of John Cheever* // **R. G. Colins**, *Critical essays on John Cheever*, p. 126.

¹⁰ **John Cheever**, *The stories of John Cheever*, p. 92.

ունայնությունը վախեցնում է նաև «Փշրված հույսերի քաղաք» («O, City of Broken Dreams», 1948թ.) պատմվածքի հերոս Էվարդս Մալոյին՝ տաղանդավոր արվարձանաբնակին: Իրերի առատության, իրադարձությունների արագ հաջորդականության և քառասյին իրարանցման պայմաններում Նյու Յորքը, թվում է, դատարկ է և մեռած: Նույնիսկ հյուրանոցային համարում Էվարդսը ունակ չէ կենտրոնանալու իր մտքերի վրա, մենակ լինելու ինքն իր հետ: Նա գգում է ուժերի պակաս և իր պիեսի վրա աշխատելու համար ստեղծագործական անկարողություն: Քաղաքը ներծծվում է իր էության մեջ, ներքաշում դատարկ հորձանուտ: Էվարդսը, նրա կին էլիսը և դուստրը՝ Միլդրեդ-Ռուզվել, գնացքով Զիկագոյից մեկնում են Նյու Յորք: Էվարդսը պատմում է ուղեկցորդին, որ եղել է ավտոբուսի վարորդ և, այլևս չտանելով աշխատանքը, ազատ ժամանակ սկսել է ստեղծագործել՝ գրելով պիես տեղացի Մամա Ֆինելդի մասին, ով օժեր է բազմացնում: Այժմ պետք է հանդիպեն Նյու Յորքի պրոդյուսեր Թրեյսի Մերչիսոնի հետ, ով կանանց ակումբում դասախոսություն է կարդացել թատրոնի խնդիրների և երիտասարդ թատերագիրների սակավության մասին: Իսկ կինը՝ էլիսը, ակնարկել է նրան, որ ամուսինը պիեսներ է գրում: Պատմվածքի հենց սկզբում Զիվերը ներկայացնում է Մալոյների միամտությունը և նենգության բացակայությունը, որը չես կարող ասել Մերչիսոնի մասին: Սրան հետևում է այն, որ անմեղ գավառաբնակը ապականվում է մեծ քաղաքի փորձություններից: Ավելի ուշ պարզվում են Մերչիսոնի խոստումների դատարկությունը, նրա հեգնանքը և անլուրջ վերաբերմունքը Մալոյների նկատմամբ: Էվարդսի մեծ հույսերը քաղաքի աղավաղված մթնոլորտում ի չիք են դառնում: Հերոսի փրկության ելքն է դառնում Նյու Յորքն ընդմիշտ լքելը. «Հնարավոր է Մալոյները Զիկագոյից կմեկնեն Վենթվորթ: Նրանց վերադարձը դժվար չէ պատկերացնել: Ընկերները և հարազատներն ուրախությամբ նրանց կդիմավորեն, թեև չեն հավատա նրանց պատմություններին: Հնարավոր է նաև, որ նրանք արևմուտք մեկնող գնացք են նստել, որը, անկեղծորեն ասած, պատկերացնելն ավելի հեշտ է: Ահա նրանք, վագոնում նստած, քարտեզ են խաղում ընկերակից ճանապարհորդների հետ, ուտում են պանրով բուտերբրոդներ ճանապարհին՝ կանգառների ժամանակ, իսկ գնացքը նրանց տանում է հեռու՝ Կալիֆոռնիա՝ Կանգասի միջով, Նեբրասկայի և Սկալիսյան լեռների միջով»¹¹: Պատմվածքի ավարտը ենթադրում է, որ Մալոյները, այնուամենայնիվ, չեն կորցրել հույսը, որ մի օր հաջողության կհասնեն:

¹¹ Նույն տեղում, էջ 57:

«Կառավարիչը» («The Superintendent», 1953թ.) պատմվածքի հերոս Չեսթեր Քուլիջը, ի տարբերություն Էվարդսի, հայտնվում է նյութական քաղաքակրթության ներգրավվածության մեջ: Նա հպարտանում է իր պաշտոնով: Չեսթերը միամտորեն կարծում է, որ ինքն իշխում է իրերի աշխարհի վրա և ղեկավարում նրանց. «Չեսթերը մտածում էր, որ, իր տիրույթի հետ համեմատած, նավը պարզապես ոչինչ էր: Նրա ոտքերի տակ կային գոլորշի արձակող հազարավոր ջրային ճանապարհներ, հարյուրավոր զուգարաններ, մղոնների երկարության դրենաժային խողովակներ և հարյուրից ավելի ուղևորներ, որոնցից յուրաքանչյուրն այդ ռուպեին կարող էր ինքնասպանության, գողության, հրկիզման կամ խեղդամահ անելու մտադրություն ունենալ»¹²: Դա հսկայական պատասխանատվություն էր, և Չեսթերը կարեկցանքով էր մտածում իր բեռնատարը դեպի ծով տանող նավապետի՝ բավականին չնչին պատասխանատվությունների մասին: Հերոսը զգում է, որ կորցրել է ինքն իր հետ ներդաշնակ լինելու զգացողությունը և նրանով, ինչով զբաղվում է, իմաստագուրկ է ու չի կարող առնչվել իր իրական եսի հետ. «Ինչո՞ւ էր օրն անիմաստ, ինչո՞ւ այն ոչ մի արժեք չունեցավ: Ինչո՞ւ Բրանքոուն, Բեսթվիլքները, Նեզրսները, այրին, Կատի Շայը, անձանտըրը ոչինչ չարժեին»¹³: Իրերի առօրյա հոսքի պատանդները լինելով՝ Չիվերի շատ հերոսներ վճռականորեն դիմադրում և ըմբոստանում են: Ամենօրյա կենցաղը Չիվերի հերոսներին արդեն ծանծրացնում և նյարդայնացնում է: Նրանք մտածում են, որ կենցաղը կլանում է իրենց կյանքը: «Երաժշտության ուսուցչուհին» («The Music Teacher», 1959թ.) պատմվածքում կինը դժգոհ է շրջապատող իրերից: Ափսեմ կոտրվում է նրա ձեռքերում, իրերը փչանում են, իսկ կերակուրը, չգիտես ինչու, անպայման կրակի վրա այրվում է. «Նրա մոտ այրվում էր ամեն ինչ և թակած, և աղացած մսով կոտլետները, իսկ երախտահատուցման տոնի օրը նա հաջողացրեց վառել նաև հնդկահավը: Թվում էր՝ նա կերակուրը դիտավորյալ է այրում, որպեսզի բաց թողնի նրա նկատմամբ ներսի զայրույթը: Սա ինչ է՝ խռովություն տնային ստրկության դեմ»¹⁴: Շատ դեպքերում Չիվերը հարաբերությունների լարվածությունը բացատրում է մութ և խորհրդավոր ուժերի ազդեցությամբ:

«Բաժանության եղանակը» («The season of divorce», 1950թ.) պատմվածքի հերոսուհուն առօրյան մոռանալ է տվել սովորածը. «Գրենորքում ես գրել եմ

¹² Ջոն Չիվեր, Բուլեթ Պարկ, Երևան, «Սովետական գրող», 1985թ., էջ 230, 231:

¹³ John Cheever, The stories of John Cheever, p. 237.

¹⁴ Նոյն տեղում, էջ 414:

Կարլոս Առաջինի մասին ֆրանսերեն երկար շարադրություն: Չիկագոյի ինս-տիտուտի պրոֆեսորն ինձ նամակ է ուղարկել: Իսկ հիմա առանց բառարանի չեմ կարող անգամ ֆրանսերեն լեզվով թերթ կարդալ: Ես անգամ ժամանակ չունեմ թերթ կարդալու և ամաչում եմ իմ տգիտությունից, ամոթ է, որ այսքան ցած եմ իջել»¹⁵:

Այս ընդվզումը ոչ միայն ուղղված է անուշադիր ամուսնուն, այլ նաև՝ տի-րող բարքերին: Միայն բարոյական արգելքների խախտմամբ է Չիվերի հերոսը հնարավորություն տեսնում փախուստի դիմելու, ազատվելու առօրյա կենցա-ղային, մեխանիկական գոյությունից և դուրս գալու հաճույքների աշխարհ: Բայց սա միայն արտաքին, մակերեսային տպավորությունն է: Շուտով Չիվերի հերոսի համար պարզ է դառնում, որ ամերիկյան իրականությունն անտարբեր է մարդու, նրա ձգտումների և մտահոգությունների նկատմամբ: Այն չի չափ-վում բարու և չարի չափանիշներով: Ծնվում է հակասությունը: Չիվերի հերոսը չի ցանկանում գտնվել ներկայի քաղաքակրթության ներքո, բայց նրանից դուրս նա ևս գոյություն ունենալ չի ուզում և չի կարող: Այս թեման մշակում է Չիվերը «Մենակության հրապույրները» («The pleasures of solitude», 1942թ.) պատմվածքում: Այստեղ այն միտքն է արտահայտվում, որ էլեն Գուրիչի մտահոգություններն իզուր չեն. իրական կյանքում չեն գործում օրենքներ և կանոնակարգեր: Գալիս ենք այն մտահանգման, որ երբ հերոսները ներքին անհանգստություններ ունեն, քաղաքը կամ արվարձանը նրանց պատկերվում են դժոխային ու քառսային հատկանիշներով, սակայն երբ նրանց ներքին խռովությունները կամ անհանգստությունները վերանում են, նույն արվար-ձանն ու քաղաքային կյանքը դառնում են դրախտային միջավայր, նրանք տարվում են հովվերգական մտապատկերներով: Կարող ենք հիշատակել, օրի-նակ Էվարդս Մալոյին: Իրենց հարազատ Ուենթվորթը բավական ծանծրալի էր Նյու Յորքի համեմատությամբ: Մեծ քաղաքի փողոցներով քայլելիս նույնիսկ Մանհեթենի գերեզմանատունը նրա և կնոջ համար տեսարժան վայր էր: Նույն կերպ և Ռաֆի դեպքում («Ոսկե կճում»), երբ նա խոստումնալից աշխատանքի առաջարկ է ստանում, հաջողությամբ տարված՝ Նյու Յորքը տեսնում է լա-վատեսի աչքերով. «Քաղաքը նրան թվում էր հրաշալի, որտեղ մարդիկ պար-գևատրվում են կամ իրադարձությունների անսպասելի և արժանի զարգաց-մամբ, ինչպես օրինակ՝ Ռաֆը, կամ խելացնոր հաջողությամբ՝ հաջող դա-

¹⁵Նույն տեղում, էջ 143:

տական գործընթաց, ֆիրմայի գործերի բարեհաջող շրջադարձ կամ անսպասելիորեն ստացված ժառանգություն»¹⁶:

Այսպիսով, Չիվերի հերոսների հարաբերություններն արտաքին աշխարհի հետ ունեն երկակի բնույթ: Մի կողմից այն կարող է ճնշել, իսկ մյուս կողմից՝ հուսալիորեն պաշտպանել: Կորցնելով արտաքին հովանին՝ մարդը ապրում է վախի զգացողություն: Իրականության նկատմամբ վախի զգացողության հոգեբանությունը նրբորեն ներկայացվում է «Կամրջի հրեշտակը» («The angel of the bridge», 1961թ.) պատմվածքում: Պատմվածքի աշխույժ և կենսուրախ 78-ամյա հերոսուհին, երիտասարդ աղջկա հագուստ հագած, Ռոքֆելլերյան կենտրոնի սահադաշտում սահում է: Պարզ է դառնում, որ Նա նախապաշարմունքային վախ ունի ինքնաթիռներից. «Ես ուզում եմ տուն գնալ: Եթե պետք է մեռնեմ, չեմ ուզում մեռնել այս թռչող մեքենայի մեջ»¹⁷: Հերոսի եղբայրը վերելակներից է վախենում, քանի որ կարող է տունը հանկարծակի փլուզվել: Նա անգամ աշխատանքից է ազատվում, որովհետև ֆիրման տեղափոխվել էր շենքի 50-րդ հարկ, և ստիպված նոր աշխատանք է գտնում շենքի 3-րդ հարկում գտնվող մի հիմնարկում:

Ինքը՝ գլխավոր հերոսը, վախենում է կամուրջներից, որը նույնպես կարող է փլուզվել, և ամեն անգամ կամրջով անցնելիս նրա երևակայության մեջ պատկերվում է այդ աղետը. «Չնայած փուլ գալու ոչ մի նշան չէի տեսնում, համոզված էի, որ մի րոպեից կամուրջը երկու կես էր լինելու, և մեքենաների կիրակնօրյա երկար շարանն ընկնելու էր մութ ջրի մեջ: Այդ երևակայական աղետն ուղղակի զարհուրելի էր..... Ես վախենում էի և կամրջի փուլ գալուց, և որ նրանք կարող էին նկատել իմ խուճապը»¹⁸: Այս ամենը ստեղծում են անկայունության, անհուսալիության վիճակ. շուտով կփլուզվեն երկնաքերերի և մեքենաների քաղաքը և ոգեզուրկ քաղաքակրթությունը. «Առավոտյան ժամը երեքին նայելով Սանսեթ Բուլվարին՝ ես զգացի, որ կամուրջների նկատմամբ իմ ունեցած վախն աշխարհի կործանման անճարակորեն քողարկված իմ սարսափի արտահայտությունն էր»¹⁹: Չիվերը կարծես ուզում է ասել, որ աշխարհը գնում է դեպի անկում: Նա այն հարցն է բարձրացնում, թե ինչու անավարտ քաղաքակրթությունում ու զարգացող աշխարհում մարդիկ այդքան հիասթափված են: Միգուցե մարդը դեռևս չի կարողանում հարմարվել կատարվող

¹⁶ Նույն տեղում, էջ 104:

¹⁷ **Ջոն Չիվեր**, Բուկեր Պարկ, «Սովետական գրող», Երևան, 1985թ., էջ 354:

¹⁸ Նույն տեղում, էջ 358:

¹⁹ Նույն տեղում, էջ 362:

փոփոխություններին: Ինչպես «Ջուսթինայի մահը» («The death of Justina» 1964թ.) պատմվածքում է ասվում, աշխարհը փոփոխվում է ավելի արագ, քան մարդու ընդունակությունները՝ հասկանալու և ըմբռնելու այդ փոփոխությունները²⁰: Չիվերի հերոսի անձնական դժվարությունները շատ չեն, բայց նա նույնպես տարվում է շրջապատի բարքերով: Ահա հերոսը չի կարողանում քնել, քանի որ դրսում ինչ-որ կռիվ է: Նա արտաքին պայմանների հետ հարմարվում է միայն արտաքուստ, հոգու խորքում այլ պատկեր է. նա չի կարող հաշտվել դրսի աշխարհի պայմաններին: Պատմվածքի հերոսները մտավախություն ունեն բարձրաձայն խոսելու իրենց վախի զգացումներից: Այս հոգեվիճակը նրանք դիտում են որպես անձնական անհաջողություն: Գլխավոր հերոսի պարագայում նրա վախը միայն կամուրջներով պայմանավորված չէ, այլ նաև իր ռոմանտիկ տեսլականի փոփոխությամբ: Նա այս մասին տեղեկացնում է ընտանեկան բժշկին, և պարզ է դառնում է, որ երկար ժամանակ է պետք՝ վերլուծելու համար վախի հետևում առկա խնդիրը, սակայն հերոսը պատրաստակամ չէ ծախսելու ժամանակ և գումար՝ այդ խնդիրը հոգեբու-ժական ընթացակարգին վստահելու համար:

Հերոսների վախը կարելի է պայմանավորել նաև միջավայրի բարքերի ազդեցությամբ: Նրանք չեն կիսվում այլ մարդկանց հետ իրենց ներքին զգացողություններով, չեն լսում հուսադրող բառեր: Պատմվածքի գլխավոր հերոսը մտահոգված է, թե ինչպես զանգահարել և հայտնել կնոջը, որ կամուրջն անցնելու մտավախություն ունի: Նա երկմտում է, որ սեփական արժանապատվության խնդիր է, և այն կարող է կործանել իր ամուսնական երջանկությունը: Պարզվում է, որ մի քանի բառը կարող է փրկել մարդուն: Երբ անձանոթ աղջիկը խնդրում է իրեն անցկացնել կամուրջը, ընկերական գրույցում հանկարծ վախի բոլոր զգացողությունները վերանում են. «Նա երգեց ինձ համար, մինչև կամրջով հասանք մյուս ափը: Կամուրջն ինձ թվաց զարմանալիորեն օգտակար, ամուր և անգամ գեղեցիկ շինություն, որ խելացի մարդիկ կառուցել էին՝ իմ ճանապարհորդությունները հեշտացնելու նպատակով: Իսկ ներքևում հոսող Հուդզոնի ջրերը հմայիչ ու խաղաղ էին: Ամեն ինչ ետ եկավ՝ և՛ խիզախությունը, և՛ կիրքն ու զմայլիչ հանգստությունը»²¹: Հերոսը սա հրաշք է համարում, նույնիսկ եղբորը չի խիզախում հայտնել առեղծվածային աղջկա մասին: Հերոսների վախի զգացողությունը նաև նրանց ներքին անհանգստու-

²⁰ John Cheever, The stories of John Cheever, p. 429.

²¹ Ջոն Չիվեր, Բուլեթ Պարկ, Երևան, «Սովետական գրող», 1985, էջ 188:

թյունների, իրականության հետ հարաբերությունների արտաքին դրսևորումն է, իսկ ելքը գրողը տեսնում է մարդկային սովորական շփման ու հաղորդակցման մեջ: Չիվերի հերոսները դժվարին կացությունից դուրս են գալիս՝ մխիթարվելով անուրջների կամ տեսիլքների հայտնությամբ՝ որպես քառասյին աշխարհի այլընտրանք: Ըստ Ռիչարդ Հ. Րափփի՝ կամուրջը խորհրդանշում է մարդու դժգոհությունն իր ստեղծածի նկատմամբ: Այդ դժգոհությունն այնքան խորն է, որ դրդում է կաթվածի²²: Այսպիսով, այնպիսի տպավորություն է, որ Չիվերի պատմվածքների հերոսներին պատել է միևնույն զգացողությունը՝ հիպոթափությունը, վախը, անվստահելիությունը, որը նրանց դարձնում է ոչ ամբողջական, մի տեսակ թերի: Յուրաքանչյուրը վախենում է ինչ-որ բանից, ինչ-որ մեծացող վտանգից: Կարծես մենք գործ ունենք ոչ թե առանձին կերպարների, այլ հոգեվիճակի պատկերի հետ: Նրանք մի տեսակ նման են իրար՝ գրկված անհատականությունից: Դիանա Թրիլինգը «The Nation» շաբաթաթերթում քննադատում է Չիվերի առանձնացումը սեփական հերոսներից, իսկ Ուիլիամ դը Բոան գրողի ստեղծագործություններում նկատում է մարդաստացության տրամադրություն՝ նրա հերոսներին նկարագրելով որպես շփոթված և տառապած մարդիկ²³: Դը Բոան, Թրիլինգը և Քիզն իրենց քննադատական վերաբերմունքն են արտահայտում նաև Չիվերի ստեղծած կերպարների միանման հատկանիշների վերաբերյալ, որոնք հատկապես վրդովեցնում են Դը Բոային, քանի որ, ըստ քննադատի, թվում է, թե անգոհունակությունը հերոսներին բնորոշ ընդհանուր հատկանիշն է:

Ռուս գրականագետ Ս. Լիովինովան համարում է, որ Ջոն Չիվերի բազմաթիվ պատմվածքները կարելի է համարել պատմվածք-հարցեր²⁴, քանի որ դրանցից գրեթե բոլորը թողնում են հարցեր այն մասին, թե ինչու է մարդը միայնակ այս բազմամարդ աշխարհում, ինչո՞ւ նրան չեն հասկանում շրջապատող մարդիկ, ինչո՞ւ նա իր հերթին չի կարող հասկանալ նրանց, մի՞թե մարդիկ իրականում այդքան սերտ են կապված իրար, և այդ զգացումը ծնում է համընդհանուր տառապանք: Պատմվածքներից շատերում այս հարցերը մնում են անպատասխան: Այսպիսով, տիրող քաղաքակրթության պայմաններում

²² **Richard H. Rupp**, Of that time, of those places: The Short Stories of John Cheever // **R. G. Colins**, Critical essays on John Cheever, p. 236.

²³ Briefly Noted. Rev. of The Way Some People Live, by John Cheever, New Yorker, 20 March, 1943, p. 70.

²⁴ См. предисловие Т. Литвиновой к книге **Джон Чивер**, Ангел на мосту, М., Прогресс, 1966, с. 6.

Չիվերի պատմվածքի հերոսը և արտաքին աշխարհը ներդաշնակ լինել չեն կարող: Դրանից ծնվում է անելանելիության զգացողություն: Այս ամենը վերջնական կլիներ, եթե անտեսեինք հեղինակի հեգնական վերաբերմունքը վատ երևույթների նկատմամբ, ինչպես նաև լավատեսության, որ չհասկացված և միայնակ մարդիկ մի օր կգտնեն ներդաշնակ վիճակ, իսկ աշխարհը կդառնա ուրիշ:

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Հոդվածում ուսումնասիրվում է Չիվերի հերոսի հարաբերակցությունը արտաքին աշխարհի հետ: Պարզվում է՝ մարդը վախ ունի ներկայի քաղաքակրթությունից, որն անհուսալիության և անկայունության զգացողություն է առաջացնում: Հաղորդակցվելու և ներքին հույզերն արտահայտելու վախը ավելի է խորացնում նրա սթրեսային վիճակը: Չիվերի հերոսը, բախվելով քառասային իրականությանը, դժվարին կացությունից դուրս է գալիս՝ մխիթարվելով անուրջների կամ տեսիլքների հայտնությամբ՝ որպես քառասային աշխարհի այլընտրանք:

Բանալի բաներ – արտաքին աշխարհ, ամերիկյան իրականություն, հակասական ըմբռնում, արվարձանային բարքեր, անավարտ քաղաքակրթություն, անհաջողակ հերոս, անձնական անհաջողություն, համընդհանուր տառապանք, հեգնական վերաբերմունք:

ПРОБЛЕМА ОТНОШЕНИЯ ЧЕЛОВЕКА К ВНЕШНЕМУ МИРУ В РАССКАЗАХ ДЖОНА ЧИВЕРА

МАРИНЕ АНДРАСЯН

В статье исследуется проблема взаимосвязи между героем Чивера и внешним миром. Оказывается, что человек страшится нынешней цивилизации, которая вызывает чувство нестабильности и ненадежности. Страх человека общаться и выражать свои внутренние эмоции ухудшает его стрессовую ситуацию. Герой Чивера выходит из трудного положения, утешив себя мечтами или видениями в качестве альтернативы хаотическому миру.

Ключевые слова – внешний мир, американская реальность, противоречивое понимание, пригородная мораль, незавершенная цивилизация,

неудачный герой, личные неудачи, всеобщее страдание, ироничное отношение, гармоничное состояние.

THE ISSUE OF INTERRELATION BETWEEN A PERSON AND THE EXTERNAL WORLD IN JOHN CHEEVER'S STORIES

MARINE ANDRASYAN

The article investigates Cheever's hero's interrelation with the external world. It turns out that the person has a fear of the present civilization which causes feeling of instability and unreliability. The fear to communicate and express the internal emotions worsens his stressful situation. After facing chaotic reality Cheever's hero overcomes difficulty by consoling himself with dreams or visions as an alternative of the chaotic world.

Key words – external world, American reality, inconsistent understanding, suburban morality, unfinished civilization, unlucky hero, personal failure, global suffering, ironic attitude, harmonic state.